

СЕКЦІЯ 2

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З КООРДИНАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКО-ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

EFFECTIVENESS OF STATE MANAGEMENT IN ECONOMIC SECTOR OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE WITH ECONOMIC AND FINANCIAL ACTIVITY COORDINATION

УДК 35.07:351.86:355.45

Базарко І.М.

к. наук з держ. упр.,
докторант кафедри публічного
адміністрування
Міжрегіональна академія управління
персоналом

Пенцак Т.Г.

к. економ. наук, доцент,
начальник навчально-методичного
відділу
Львівський національний університет
ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Проаналізовано діючі організаційно-правові механізми державного управління із забезпечення національної безпеки в економічній сфері. Вивчено принципи державного управління національною безпекою з протидії процесам тіньової економіки. Досліджено базові функції державного управління щодо стратегічного планування у сфері національної безпеки України. З'ясовано, що державне управління в економічній сфері національної безпеки перебуває на стадії формування. Визначено основні напрями оновлення концептуальних підходів держави щодо реформування системи національної безпеки.

Ключові слова: державне управління, економічна сфера, національна безпека, протидія, національні інтереси.

Проанализированы действующие организационно-правовые механизмы государственного управления по обеспечению национальной безопасности в экономической сфере. Изучены принципы государственного управления национальной безопасностью по противодействию процессам теневой экономики. Исследованы базовые функции государственного управления по стратегическому планированию в сфере национальной безопасности Украины. Установлено,

что государственное управление в экономической сфере национальной безопасности находится на стадии формирования. Определены основные направления обновления концептуальных подходов государства по реформированию системы национальной безопасности.

Ключевые слова: государственное управление, экономическая сфера, национальная безопасность, противодействие, национальные интересы.

The current organizational and legal mechanisms of state administration for ensuring national security in the economic sphere are analyzed. The principles of state management of national security with respect to the processes of the shadow economy are studied. The basic functions of public administration regarding strategic planning in the field of national security of Ukraine are explored. It was found out that the state administration in the economic sphere of national security is at the stage of formation. The main directions of modernization of the state's conceptual approaches to the reform of the national security system are determined

Key words: state administration, economic sphere, national security, counteraction, national interests.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Існування у світі нових ризиків, викликів і загроз, загострення глобальних проблем людства, недосконалість системи безпеки, проблеми безпеки в політичній сфері, екологічні й інші загальнолюдські виклики, насущні потреби щодо збереження подальшого стійкого розвитку держави об'єктивно потребують пошуку нових підходів до комплексного забезпечення національної безпеки України. На цьому тлі державне управління із забезпечення національної безпеки об'єктивно не може залишатися незмінним.

Державне управління у сфері економічної безпеки себе фактично вичерпало, індустріалізація у світі перестала розглядатися як шлях магістрального розвитку; транспортні, енергетичні й інші інфраструктури виявилися неефективними в якості основи, що утримує соціальне життя. В Україні практично відсутні

плани щодо нового освоєння економічних систем сусідніх держав, більшість програм економічного розвитку фрагментарні у своїй суті та не відображають концепції економічної безпеки.

Ефективність державного управління тим вища, чим вільніше в рамках єдиного економічного механізму суб'єкт господарювання може розпоряджатися своїми ресурсами. Автономність у державному управлінні, формуванні й використанні бюджету, проведенні новітньої економічної політики й здійсненні стратегії економічної безпеки базується на ресурсній основі. В умовах децентралізації вітчизняної економіки особливо актуальними й значущими як із теоретичного, так і з практичного погляду є проблеми вдосконалення державного управління ресурсним потенціалом із метою прискорення соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним і практичним проблемам державного управління економічною безпекою приділено достатньо багато уваги. У вітчизняній і зарубіжній економічній науці склалися різні напрями досліджень, проводяться дискусії про сучасний механізм моделювання економічної безпеки, особливості українського підходу до цього процесу. Аналіз досліджень показує, що є безліч підходів до постановки проблеми забезпечення економічної безпеки, які потребують систематизації, вивчення їх теоретичної та практичної значущості та подальшого розвитку [5]. Огляд наукових публікацій із цієї проблематики, представлених у монографічній літературі, показав, що, незважаючи на безсумнівну актуальність проблеми, теоретичні, методологічні та методичні аспекти забезпечення національної безпеки вивчені не досить повно.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність комплексної моделі забезпечення економічної безпеки в контексті ресурсного потенціалу, яка базується на єдності наукової концепції методологічного підходу й механізмів практичної реалізації, багато в чому сприяє зниженню рівня національної безпеки й економічної безпеки України. У результаті аналізу зарубіжного й вітчизняного досвіду забезпечення національної й економічної безпеки визначено, що структурні зміни світової економіки супроводжуються концентрацією економічної діяльності на національних рівнях [7]. Таким чином, аналіз розробленості цієї проблеми дозволяє стверджувати, що нині наукою державного управління недостатньо досліджена проблема національної безпеки в економічній сфері, що пояснюється недостатньо ефективним використанням системного підходу й відсутністю комплексного вирішення проблеми створення системи економічної безпеки.

Мета статті – з'ясувати ефективність державного управління в економічній сфері щодо забезпечення національної безпеки у фінансово-господарській діяльності.

Для цього потрібно вирішити такі завдання.

1. Проаналізувати організаційно-правові механізми державного управління із забезпечення національної безпеки в економічній сфері.

2. Вивчити принципи державного управління національною безпекою з протидії процесам тіньової економіки.

3. Дослідити базові функції державного управління щодо стратегічного планування у сфері національної безпеки України.

4. Визначити основні напрями оновлення концептуальних підходів держави щодо реформування системи національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Економічна стабільність є, безумовно, базовою ознакою національної безпеки, але не єдиною. У широкому розумінні економічна безпека органічно поєднана з динамікою розвитку, з інноваційними процесами, з елементами припустимого ризику. Для ринкової системи господарювання в основу забезпечення економічної безпеки господарюючих суб'єктів закладені ідеї функціональної варіативності й рівня забезпечення конкурентоспроможності в просторі фінансового, трудового й іншого ринкового хаосу [2].

Фактором соціально-економічної стабільності України є забезпечення високої зайнятості населення, недопущення масового звільнення працівників. Повинна реалізуватися широка система державних гарантій зайнятості, спрямованих на максимально повне використання трудового потенціалу людини й мінімізацію безробіття. У забезпеченні економічної й соціальної ефективності зайнятості, досягненні високих світових рівнів продуктивності праці та її оплати криються значні резерви зміцнення національної безпеки.

Для України політика національної безпеки в економічній сфері раніше була політикою вирівнювання рівня індустріалізації, державної модернізації [6]. Було визначено такі стратегічні національні інтереси: забезпечення незалежності, територіальної цілісності, суверенітету, непорушності конституційного ладу держави; сталий економічний розвиток і висока конкурентоспроможність української економіки; досягнення високого рівня і якості життя громадян. Це свого часу дозволило уникнути гострих соціальних протиріч і глибокого майнового розшарування в суспільстві, викорінюючи таке крайнє соціальне явище, як бідність, яке далеко ще не повною мірою подолане навіть у розвинених країнах. Проте на купівельну спроможність населення в останні роки негативний вплив стали справляти такі кон'юнктурні явища, як девальваційні очікування, нестабільність валютного курсу, зростання споживчих цін. Це вимагає вжиття відповідних заходів у державному управлінні та підвищенні доходів населення, захисті його від інфляції [4].

Державою реалізуються заходи, спрямовані як на забезпечення більш справедливого розподілу доходів з урахуванням трудового потенціалу й реальної віддачі працівників, так і на зміцнення мінімальних гарантій у галузі заробітної плати, пенсій, соціального захисту

громадян. У цілому можна стверджувати, що в основі якісного зростання вітчизняної економіки на найближчий і середньостроковий періоди буде лежати залучення нових перспективних технологій і використання власного наукового потенціалу. Формування й розвиток високотехнологічного та наукоємного сектора економіки за одночасного зниження ролі матеріаломістких і енергоємних виробництв дозволить істотно підвищити конкурентоспроможність економіки й рівень національної безпеки держави.

Україна повинна реалізувати модель соціально орієнтованої ринкової економіки, яка довела свою життєздатність. Конкретна інституційна модель, яка обирається для розроблення й реалізації системи державного управління, залежить від безлічі факторів. Захист від реальних і потенційних зовнішніх економічних загроз має здійснюватися шляхом обґрунтованої інтеграції економіки України в глобальний економічний простір, здійснення багатовекторної економічної політики, диверсифікації імпорту сировинних і енергетичних ресурсів, розширення географії експорту.

Нейтралізація внутрішніх і зовнішніх джерел загроз у науково-технологічній сфері передбачає насамперед завершення формування ефективної національної інноваційної системи. Із цією метою особлива увага має бути приділена розвитку ринку науково-технічної продукції та його інфраструктури, розширенню експорту об'єктів інтелектуальної власності, суттєвому оновленню матеріально-технічної бази науки, організації технологічних парків світового рівня. Державне управління має виступати провідником економічних інтересів країни, дозволяти уникнути жорсткої централізації та бюрократизації господарського життя [1].

У зв'язку із цим передбачається прискорено розвивати високотехнологічні конкурентоспроможні сектори економіки, виробництва, сферу послуг. Підприємства з традиційними й низькими технологіями, високою матеріаломісткістю підлягають реструктуризації, зокрема, шляхом продажу активів приватним інвесторам. Велике значення має надаватися послідовному стимулюванню ділової активності, націленню на подолання монополізму й розвиток конкуренції.

У ролі зовнішніх джерел загроз національній безпеці в економічній сфері потенційно можуть виступати такі: погіршення умов зовнішньої торгівлі, залучення кредитних та інвестиційних ресурсів; уживання зарубіжними державами протекціоністських заходів; розвиток транзитних коридорів, систем транспортування енергоресурсів, альтернативних

наявним у нашій державі. У науково-технологічній сфері основними зовнішніми джерелами загроз національній безпеці можуть виступати обмеження доступу дослідників і суб'єктів господарювання до новітніх технологій і цілеспрямована політика іноземних держав і компаній.

На шляху до досягнення національної безпеки в економічній сфері зроблено чимало: частково збережений і розвивається промисловий і науково-технічний потенціал, зростає сільськогосподарське й аграрне виробництво, поступово розширюється географія й номенклатура експорту. Найважливішим фактором зміцнення національної безпеки України мають бути високі темпи зростання економіки; проте традиційні економічні загрози зберігаються. До них належать такі: високий ступінь залежності від поставок енергоресурсів, значне зношення основних фондів, висока енергетична матеріаломісткість продукції, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами й послугами.

У результаті найжорстокішої конкуренції на світових ринках, негативного впливу світової фінансово-економічної кризи, змін у геополітичній ситуації виникають нові реальні чи потенційні економічні загрози. Своє бачення національних інтересів, способів і засобів їх захисту потрібно реалізувати шляхом участі у виборах, референдумах та інших формах безпосередньої демократії, а також через органи державної влади й органи місцевого самоврядування.

Мають бути конкретизовані й інші шляхи участі громадян, громадських та інших організацій у забезпеченні національної безпеки: безпосередній захист законними способами й засобами прав і свобод громадян, інтересів суспільства; розроблення і внесення до органів державної влади пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини в різних сферах забезпечення національної безпеки [8]. Реальна незалежність України й соціально-політична стабільність у суспільстві можуть бути досягнуті лише за економічної безпеки держави. За умов конкурентної економіки вони стають ключовими важелями й сприяють економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності як усередині країни, так і за її межами. Ця тенденція заслуговує на особливу увагу під час розроблення методології стратегічного розвитку економіки й економічної безпеки. Сучасна наука розглядає кілька концептуальних моделей забезпечення економічної безпеки національних систем господарювання. Так, досить відома концепція наці-

ональної безпеки, заснована на положеннях структурної жорсткості економічної системи, її керованості, високого рівня захищеності від зовнішніх викликів і загроз.

Серед цих викликів є посилення впливу глобалізації, кардинальна зміна диспозиції геополітичних сил і пов'язана із цим загальна нестабільність. Розпочався перехід від однополярного до багатополярного світоустрою, загострюється боротьба за сфери впливу й природні ресурси. Наша держава повинна розглядатися як незалежна, суверенна європейська держава, яка не належить до жодного зі світових центрів сили, але проводить ефективну зовнішню політику.

Варіативність інвестування, взаємодії з партнерами під час зміни ринкової кон'юнктури й виклики економічних, соціальних, політичних суб'єктів дозволяють прихильникам подібних концептуальних положень, використовуючи ефект накладення індивідуалізованих, інноваційних, ризикованих дій і їх результуючого складника, перебувати постійно в просторі сумарної сприятливої ринкової кон'юнктури, забезпечуючи прискорений оборот капіталу, ресурсів праці, надприбуток і досить високий потенціал економічної безпеки.

Національна безпека розглядається в цьому контексті як раціонально обґрунтована діалектична єдність інноваційних економічних дій в одних сегментах ринкових відносин і методів стабільного, технологічного, прибуткового господарювання. Подібні концепції забезпечення економічної безпеки реалізуються в системах національного господарювання, мають надлишкові чи недостатні ресурси для комплексної самореалізації своїх потреб, інтересів, життєвих установок. Має ставитися завдання структурної перебудови економіки України шляхом прискореного розвитку конкурентоспроможних секторів із високою доданою вартістю, виробництв, випереджаючого розвитку сфери послуг (насамперед, інформаційно-комунікаційних і ділових), реалізації транзитного потенціалу України [3].

Для країн із ринковою, а до недавнього часу – із перехідною економікою, які знаходяться в зоні системної кризи, найбільш оптимальна модель забезпечення національної безпеки базується на творчому об'єднанні ресурсів стабільності, керованості та дозованого економічного ризику в тих сферах господарювання, де можна отримати максимальну соціально-економічну поточну ефективність, а також створити сприятливі умови для перспективних інноваційних проектів. Одним із пріоритетних напрямів має виступати підвищення ефективності державного управління

зовнішнім боргом України, зниження вартості та ризиків обслуговування.

У плані нейтралізації внутрішніх джерел загроз у науково-технологічній сфері необхідно завершити формування ефективної національної інноваційної системи та реалізувати нову технологічну стратегію розвитку економіки України. Виробнича сфера повинна орієнтуватися на створення спільних підприємств із випуску високотехнологічної та складної технічної продукції, на розвиток сектора наукомістких послуг. Реалізація такої моделі національної безпеки передбачає раціональне використання технологій господарювання, орієнтованих на максимальну результативність у мінімально стислі терміни.

Для керівників органів державної влади з національної безпеки має бути найголовнішим обов'язком стежити не лише за економіко-господарськими процесами, які відбуваються в суспільстві, але й не меншу увагу необхідно приділяти аналізу власне самої системи фінансово-господарської діяльності. Це дозволить більш збалансовано розставляти пріоритети в захисті національних інтересів, де економічні загрози вимагають негайного реагування, а глобальні виклики – реагування в перспективі.

Висновки. У концепції розбудови системи забезпечення національної безпеки в економічній сфері мають бути розширені та конкретизовані механізми нейтралізації реальних і потенційних негативних впливів на національну безпеку України. Взаємозв'язок цих факторів, поєднання локальних і державних економічних інтересів ускладнює процес прийняття рішень і вимагає безперервного узгодження напрямів розвитку економіки, якісних і економічно безпечних управлінських рішень. Постійно виникає питання про коректний облік чинників, які створюють нестабільність і становлять загрозу національній безпеці. Україна, як і будь-яка інша країна, повинна раціонально й прагматично пропагувати свої інтереси в широкому контексті формування нового економічного устрою.

Стратегією національної безпеки має чітко підкреслюватися, що належне фінансове та матеріально-технічне забезпечення виконання передбачених нею заходів має базуватися на сталому й динамічному розвитку національної економіки та розширенні потенційних можливостей держави. Ця позиція має яскраво виражену практичну й прикладну спрямованість і налаштована на забезпечення стабільного розвитку держави, захищеності в повсякденному житті та впевненості в завтрашньому дні кожного українського громадянина.

Основними завданнями є виявлення істотних факторів впливу на національну безпеку в економічній сфері, визначення групи чинників, що дозволяють державі ефективно управляти функціонуванням економічної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акімова Л.М. Теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фах. вид. 2015. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1210> (дата звернення 15.10.2018).

2. Лекарь С.І. Поняття та зміст економічної безпеки. Форум права. 2012. № 2. С. 399–402.

3. Малишко В.М. Актуальні проблеми економічної безпеки в системі національної безпеки України. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 4. С. 129–133.

4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі від

29.10.2013 р. № 1277. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення 15.10.2018).

5. Парубчак І.О. Теоретико-методологічні підходи до формування державної антикорупційної політики в контексті національної безпеки України. Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування: електр. наук. фах. вид. Херсонського національного технічного університету. 2017. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_2/34.pdf (дата звернення 15.10.2018).

6. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 6. Ч. 3. С. 39–42.

7. Стеценко С.П. Економічна безпека: сутність і структура. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 24. С. 104–106.

8. Шайдоров О.І. Економічна безпека в системі національної безпеки. Університетські наукові записки. 2011. С. 395–400.